

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Antik dönemde magmatik ve metamorfik kayaların Mısır ve Yunan heykel sanatıyla ilişkisi

The relationship of magmatic and metamorphic rocks with Egyptian and Greek sculpture in ancient period

Tolga Yurtözveri

Arş. Gör., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, Türkiye e-mail: tyurtozveri@gmail.com

Öz

Magmatik ve metamorfik kayalar, tabiattaki oluşumları esnasında birbirinden farklı jeolojik süreçlerin ve kimyasal yapılarını meydana getiren çeşitli minerallerin etkisiyle, zengin renk çeşitliliği, dikkat çekici damar desenleri, parlak ve pürüzsüz doku, ışıltıyla parlayabilen yüzey görünümü, yontulabilen ayrı ayrı sertlik derecesi, çetin hava koşullarına ve yük taşıyabilmeye karşı direnç gösterebilme gücü gibi pek çok fiziksel niteliğe sahip doğal taşlardır. Algılanabilir özellikleriyle insanoğlunun daima ilgisini çekmiş olan bu taşlar, Paleolitik çağlarda ilkel toplulukların gündelik yaşam gereksinimlerini karşılamak için biçimlendirdiği pek çok işlevsel aletin yapımına olanak sağladıkları gibi özellikle insan zihninin ürünü olan duyu ve düşüncelerin açığa çıkartılmasına da ilham vermiştir. Böylece ilk insan toplulukların simgesel dünya tasavvurlarında çeşitli tinsel anlamlar kazanarak tarih öncesi çağlarda sembolik bir algı nesnesi haline gelen magmatik ve metamorfik kayaların daha gelişmiş uygarlıkların inşa edildiği antik çağlarda da kullanımı sürmüştür ve özellikle Mısır ve Yunan heykel sanatının en ayrıcalıklı malzemeleri arasına girmiştir. Bu makalenin amacı, Antik Mısır'ın Aswan şehrindeki ocaklardan çıkan magmatik kayaların, ve Antik Yunan'ın, Naxos ve Paros isimli adalarında bulunan metamorfik kayaların, birbirinden farklı fiziksel ve kimyasal özelliklerini ortaya koymak ve bu kayaların Mısır ve Yunan heykel sanatında ayrı ayrı biçimlendirilen insan figürüne kazandırdığı simgesel anlamları irdelemeye çalışmaktır.

Anahtar kelimeler: Doğal Kayalar, Magmatik Kayalar, Metamorfik Kayalar, Yunan Heykel Sanatı, Mısır Heykel Sanatı

Citation/Atf: YURTÖZVERİ, T. (2024). Antik dönemde magmatik ve metamorfik kayaların Mısır ve Yunan heykel sanatıyla ilişkisi. *Journal of Arts*. 7(4): 175-190, DOI: 10.31566/arts.2533

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Tolga Yurtözveri
E-mail: tyurtozveri@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

Igneous and metamorphic rocks, under the influence of different geological processes and various minerals that form their chemical structures during their formation in nature, have rich color diversity, remarkable vein patterns, bright and smooth texture, shiny surface appearance, individual hardness degrees that can be carved, harsh weather conditions and They are natural stones that have many physical qualities such as the ability to resist carrying loads. These stones, which have always attracted the attention of human beings with their perceptible features, not only enabled the construction of many functional tools shaped by primitive communities in the Paleolithic ages to meet their daily life needs, but also inspired the disclosure of emotions and thoughts, which are the products of the human mind. Thus, igneous and metamorphic rocks, which gained various spiritual meanings in the symbolic world imagination of the first human communities and became a symbolic object of perception in prehistoric times, continued to be used in ancient times, when more advanced civilizations were built, and became among the most privileged materials of Egyptian and Greek sculpture art. The aim of this article is to reveal the different physical and chemical properties of the igneous rocks quarried in the city of Aswan in Ancient Egypt and the metamorphic rocks found on the islands of Naxos and Paros in Ancient Greece, and to reveal the different physical and chemical properties of these rocks, which are shaped separately in Egyptian and Greek sculpture art. is to try to examine the symbolic meanings it brings to the figure.

Keywords: Natural Rocks, Igneous Rocks, Metamorphic Rocks, Greek Sculpture Art, Egyptian Sculpture Art

1. GİRİŞ

Gerek fiziksel gerekse de kimyasal nitelikleri bakımından çeşitli özelliklere sahip magmatik ve metamorfik kayalar, varoluşuyla birlikte insanlığın daima ilgisi çekmiştir. Tarih öncesi çağlarda bazen bir silaha bazen bir eşyaya bazen de estetik bir süs nesnesi formuna dönüştürerek ilk insan topluluklarının nesnel yaşamında kullanmaya başladıkları bu kayalar, özellikle insanın dolayısıyla da içerisinde yaşadığı toplumunun kültür kodlarına göre oluşturduğu simgesel dünya tasavvurunda karşılık bulan çeşitli tinsel anlamlar da kazanmıştır. Örneğin: Paleolitik çağlarda, içerisinde tanrıları ve ruhları barındırdığı düşüncesiyle son derece saygın bir algı nesnesi haline gelen doğal taşlar, soyut biçimlere dönüştürüldüğü Göbeklitepe, Nabta Playa, Stonehenge ve Callanish Dikili Taşları gibi dev megalitik yapılarda ve Berekhat Ram Venüsü, Tan-Tan Venüsü ve Galdenberg Venüsü gibi küçük heykel prototiplerinde ana malzeme olarak kullanılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde insanlığın kolektif bilinçdışına kaydolan bu magmatik ve metamorfik kayalar, Antik çağlarda da saygın bir malzeme olma özelliğini sürdürmüş ve bilhassa Mısır ve Yunan kültürlerinin ayrı ayrı simgesel anlamlar ve yepyeni estetik biçimler kazandırdığı heykel sanatında ikonik bir ifade aracına dönüşmüştür.

2. MAGMATİK VE METAMORFİK KAYALAR

Antik Mısır ve Antik Yunan medeniyetlerinin hem mimari hem de heykel sanatında özel olarak kullanmayı tercih ettikleri magmatik ve metamorfik kayalar, birbirinden tamamen farklı kimyasal ve fiziksel özelliklere sahip doğal taşlardır. Kısaca değinmek gerekirse magmatik kayalar: Eriyen magmanın soğuması esnasında oluşmuş taşlardır. Ancak bu soğuma, yerkabuğunun derinliklerinde meydana gelmiş ise Plütonik, yüzeyde olmuştursa Volkanik, yeryüzünün yakın kesimlerinde gerçekleşmişse Damar kayalar olarak adlandırılan farklı oluşumların meydana gelmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla granit ve diyorit Plütonik (derinlik kayalara), bazalt Volkanik (yüzey kayalara) ve diyabaz da Damar (yarı derin kayalara) örnek teşkil eden magmatik taşlardır. Mermer ve serpantin gibi metamorfik kayalar ise yüksek ısı ve basınç altında bir araya gelen kalker ve dolomitik kalkerlerin başkalaşım geçirerek yeniden kristalleşmesi sonucunda oluşmuş doğal taşlardır. Birbirinden farklı jeolojik oluşum süreçlerinin olduğu kadar bu kayaların kimyasal yapılarında buldukları ayrı ayrı mineraller de doğal taşların kendilerine özgü fiziksel nitelik kazanmalarında etkin bir rol oynamaktadır. Sözelimi: Granit; kuvars, feldspat, amfibole, piroksen ve mika ol-

duğu kadar biyotit, hornblend , turmalin, apatit, zirkon, grena ve manyetit gibi iri ve sert kristal yapılı diğer mineralleri de barındıra bilmektedir. Mermer ise kalsit, magnezyum, karbonat, silis, silika, feldspat, demiroksit, florin olduğu kadar mika, kil, kuvars, pirit ve grafit gibi çeşitli diğer mineralleri içerebilen bir doğal taştır.

Diğer taraftan bu taşların içerdikleri söz konusu mineraller, kayacın oluştuğu bölgenin mineral

yoğunluğuna göre de azalıp çoğalabilmektedir. Bu oran değişiklikleri ise taşlara, ayrı ayrı renk, doku, desen, sertlik ve sağlamlık gibi pek çok ayırt edici özellikler kazandırmaktadır. Örneğin: Bir derinlik kayacı olan granit'in oluştuğu bölgede felsik mineralleri (feldspat, kuvars ve muskovit) yüksekse taş açık renkli, eğer mafik mineraller (amfibol, piroksen, kara mika ve olivin) yoğunsa taş koyu renkli olacaktır. Örneğin: Feldspat, kuvarz, hornblend ve mika miktarı yüksek olur-

Resim 1. Göbeklitepe, M.Ö. 9600-9500

Kaynak: <https://www.ktb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27/05/2024

Resim 2. Nabta Playa, M.Ö. 7500

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/> Erişim Tarihi: 27/05/2024

Resim 3. Stonehenge, M.Ö. 3000-2000

Kaynak: <https://www.ktb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27/05/2024

Resim 4. Callanish Dikili Taşları, M.Ö. 3000

Kaynak: <https://www.ktb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27/05/2024

Resim 5. Berekhath Ram Venüs'ü, M. Ö. 280.000-250.000

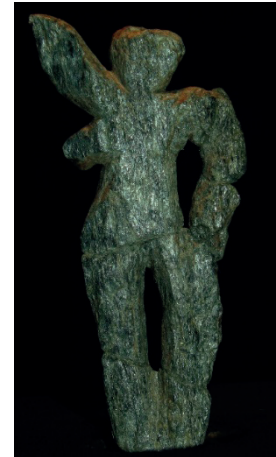
Kaynak: <https://www.ktb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 27.05.2024

Resim 6. Tan-Tan Venüs'ü, M.Ö. 500.000-300.000

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/> Erişim Tarihi: 28/05/2024

Resim 7. Galdenberg Venüs'ü, M.Ö. 34.000

Kaynak: <https://www.thetimes.com> Erişim Tarihi: 28/05/2024

sa granit'e pembe, kırmızı, mor, beyaz, açık gri, koyu gri ve yeşil tonları kazandırırken özellikle biyotit yoğunluğu bu renk yelpazesine siyahı da katacaktır. Ayrıca mika oranı yüksek ise granit, yansıtılabilir kabiliyeti oldukça yüksek ışıltılı bir yüzeye, feldspat minerali ne kadar yoğunsa taş, o kadar sert bir yüzey dokusuna sahip olacaktır. Granit açısından durumu özetleyecek olursak, bu mineraller ona, sert hava koşullarına ve yük taşıyabilmeye karşı direnç gösterebilme gücü, sertlik derecesi 6-5-7 mohs olan bir sağlamlık, parlak, pürüzsüz ve ışığı son derece iyi yansıtan bir yüzey dokusu ve zengin bir renk yelpazesi gibi çeşitli fiziksel nitelikler kazandırmaktadır. Metamorfik kayalara renk, desen, doku, sertlik, parlaklık ya da yarı saydamlık ve blok elde edilebilme gibi çeşitli nitelikler katan yine bu minerallerdir. Sözelimi: Silikat minerallerinin oranının yükselmesi, mermerin hem sertlik derecesini arttıran hem de onun rengini belirleyen bir etmendir. "Mesela piroksenler ve amfiboller yeşil; grena ve vezüviyanit kahverengi, epidot, kontrodit ve sfen sarı rengi kazandırır" (wordpress.com, 2013). Bu örnekleri çoğaltırsak "Koyu gri ve siyah: Bitüm (organik maddeler), fazla miktarda MnO, Grafit (C) ve kükürt. Siyah damarlar: MnO'nun kayaç içindeki damarlara bol olarak yerleşimi. Kırmızı: FeO veya az oranda Cr₂O₃ Yeşil: Klorit, aktinolit, tremolit, mineral inklüzyonları ve yüksek oranda Cr₂O₃ Mavi: Mineraller içinde Cl veya Na'un çokluğu veya kalsitin az miktarda civa içermesi, silikat minerallerinden Disten'in varlığı. Sarı: Kükürt varlığı veya limonit oluşturan FeO. Mor veya leylak: Az oranda, kayaç içine dağılmış Mn" (Kun, 2000, s.76). olduğunu göstermektedir. Özetle mermerin kimyasal yapısını belirleyen bu mineral oranları ona, doğanın elverdiği ölçüde çatlaksız, büyük bloklar halinde çıkarılabilen, iklim şartlarına ve yük taşıyabilmeye mukavemet gösterebilen, yontulmaya imkân tanıyan 3-5 mohs'luk sertlik derecesi, parlayabilen, yarı saydam pürüzsüz bir doku, dikkat çekici damar desenleri, zengin renk skalası ve ışığı belirli bir oranda geçirebilme kabiliyeti kazandırmıştır.

3. ANTİK MISIR KÜLTÜRÜ VE MAGMATİK KAYAÇLARIN HEYKEL SANATINDAKİ KULLANIMI

Antik Mısır ve Antik Yunan medeniyetleri, farklı coğrafi koşulları, taban tabana zıt yönetim şekilleri, bambaşka dünya görüşleri ve buna paralel olarak geliştirdikleri kendilerine özgü yaşam biçimleri, tarzları ve apayrı inanç sistemleriyle; birbirinden özgün bilimsel yaklaşımlar, felsefi tutumlar ve sanatsal duyarlıklar elde etmiş iki dev kültürdür. Aynı ayrı değerlendirmek gerekirse Antik Mısır: Bilim, felsefe ve sanat gibi eşsiz kültürünün yapıcı bileşenlerini, Akdeniz, Anadolu ve Kafkas medeniyetlerinden devralarak tarihsel süreç içerisinde geliştirmiş bir uygarlıktır. Örneğin: Matematik işlemlerinde kullandıkları on tabanlı hiyeroglif rakamlarıyla cebirsel hesaplamalar yapabilen, geometri bilgisiyle alan ve hacim ölçümleri gerçekleştirebilen, güneş tabanlı bir takvim oluşturarak günü yirmi dört saate ayıran, geliştirdiği ileri astronomi bilgisiyle dış dünyayı inceleyebilen bu uygarlık, bilhassa tıp, ecza, simya ve metalürjideki uzmanlığını bilimsel bir seviyeye ulaştırarak yaşadığı dönemde önemli bir endüstri hamlesi gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan "Antik Mısır medeniyeti, zengin kültürel ve entelektüel mirasıyla bilinen, dinî inançlarını ve toplumsal yapısını derinlemesine etkileyen benzersiz bir felsefi çerçeve geliştirmiştir." (<https://medium.com>, 2024)

Ancak bu düşüncenin sınırlarını belirleyen aynı zamanda da çok tanrılı inanç sistemlerinin temelini oluşturan mitolojydi. Bir taraftan Tanrıların, tanrıçaların ve doğa üstü varlıkların dengeli ve adaleti temsil eden karakterler olarak tasavvur eden bu simgesel dünya uzamı, öte taraftan "sadece dini uygulamaları değil, aynı zamanda tanrısal varlıklar ve insanın evrendeki yerini anlamaya dönük felsefi sorgulamaları da şekillendirmiştir." (<https://medium.com>, 2024) Antik Mısır felsefesinin kapsam alanını belirleyen bu sorgulamalar, Denge, uygun davranış ve adalet gibi ahlaki değerleri dile getiren ma'at kavramı etrafında olgunlaşmıştı. Zira "hem evren uyumu hem de etik davranışı içeren bu kavram, bireyleri ve toplumu uyumlu bir varoluşa doğru yönlendirmektedir" (<https://>

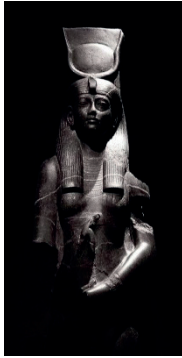
medium.com, 2024). Dolayısıyla, Mısır' da ahlaki dolayısıyla da inançsal bir sorgulama sistemi olarak vazife gören felsefenin amacı, bu değerlerin topluma nasıl aktarılması gerektiğini tartışmak olmuştur. Felsefeyle paralel yol alan çok tanrılı inanç sistemlerinde karşılığını bulan bu tartışmalar, "gerçek ve sonsuz yaşamın öte dünyada olduğu ve bu dünyanın o sonsuz yaşam için bir sınav yeri olduğu düşüncesini geliştirmiştir"(wordpress.com, 2019).

Yönetim açısından bakacak olursak Antik Mısır, tamamen Firavunların egemenliği altında gelişim göstermiş bir medeniyettir. Bir başka ifadeyle Firavun, ekonomik, siyasi, sosyal ve

hukuksal olduğu kadar Mısır toplumuna özgü simgesel dünya uzamlarında, kaosa karşı kozmik düzeni koruyan, ölümden sonraki yaşamda da insanları Tanrıların huzurunda temsil edeceğine ve onları koruyup kollayacağına inanılan kutsal bir dini liderdi. Zira "Firavun, Ma'at'ın dünyevi bir temsilcisi olarak, doğru yönetim ve etik yönetim yoluyla kozmik düzeni sürdürme sorumluluğunu taşır" (https://medium.com, 2024). Kendisine atfedilen bu mukaddes mesuliyetle, önce tanrı Horus'un yeryüzündeki simgesi ve daha sonra da güneş Tanrısı Ra'nın oğlu olarak kabul görmeye başlayan Firavunlar, böylece Antik Mısır'ın çok tanrılı inanç sistemi içerisi dolayısıyla da simgesel dünya tasarımla-

Resim 8.

Tanrıça İsis, M.Ö. 1390-1352

Kaynak: <https://misirmimarliktarihi.wordpress.com/> Erişim Tarihi: 14./09./2024

Resim 9.

Dişi Aslan Tanrı Sekhmet, M.Ö. 950-929

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 10.

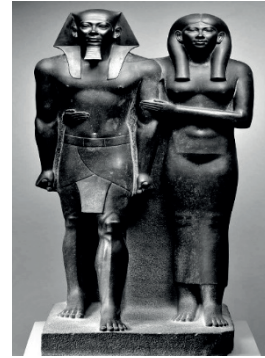
Anubis, M.Ö. 1403-1365

Kaynak: <https://www.tripadvisor.com.tr/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 11.

Firavun Menkaure ve Kraliçe, M.Ö. 2548-2530

Kaynak: [https://www.meisterdrucke.com.](https://www.meisterdrucke.com/) Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 12. *Firavun Khafre*, M.Ö. 2520-2494

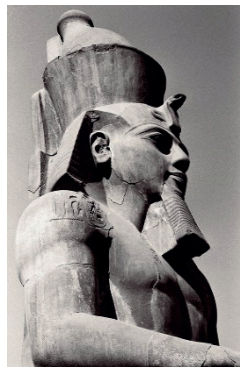
Kaynak: <https://tr.pinterest.com/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 13. *Firavun III Amenemhat*, M.Ö. 1830

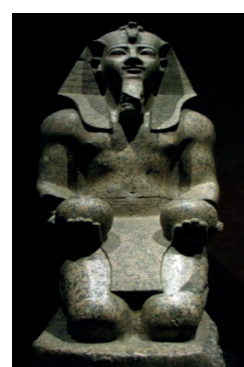
Kaynak: <https://londonwhere.com/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 14. *Firavun II. Ramses*, M.Ö. 3200

Kaynak: <https://www.deviantart.com/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 15. *Firavun II. Amenhotep*, M.Ö. 1425-1400

Kaynak: <https://www.flickr.com/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

rında kurgulanan kozmogoni mitlerinde ilahi bir kimlik kazanmıştır. Bu nitelikle Mısır inancının ve düşüncesinin, Mısır dünya görüşünün, Mısırlı olma kimliğinin ve Mısır'a uygun yaşam tarzının olduğu kadar Mısır'a özgü simgesel dünya tasarımlarının da kozmik düzene göre uyumlandırılmasından bizzat sorumlu olan Firavunlar, Mısır resim ve heykel sanatında konu edilen tüm somut ve soyut varlıkların ebedi dünya inancına dayanan bir sonsuzluk arzusuyla tasvir edilmesine yol açmıştır.

Daha sonraları Antik Mısır'da gelişen Hermetik düşüncenin süzgecinden geçirilerek ezoterik bir bilgi ağına dönüştürülen bu manevi ideoloji, Mısır estetik anlayışına ve simgesel düşüncesine tesir ederek heykel sanatının Mısır'a özgü bir biçim ve içerik dili geliştirmesine imkân sağlamıştır. Örneğin: "*Tanrıça İsis*", "*Dişi Aslan Tanrı Sekhmet*", "*Anubis*" gibi tanrı ve tanrıçalarının yanı sıra "*Menkaure*" ve "*Kraliçe, Khafre*", "*III Amenemhat*", "*II. Ramses*" ve "*II. Amenhotep*" gibi firavun ve kraliçe heykellerine de yansıtılan bu sanat dili, fiziksel olarak figürün iki boyutlu bir uzam içerisinde algılanan, frontal ve simetrik görünümlü bir biçim kazanmasının yanı sıra portrenin duygulardan arındırılarak tamamen ifadesiz olacak şekilde yeniden tasvir edilmesinin önünü açmıştır.

Ancak Mısır'ın 18. Hanedanlık döneminin Firavunlarından bir olan, Antik Yunanların Amenofis IV olarak telaffuz ettiği Firavun IV. Amenhotep veya sonradan aldığı adla Akhenaton (M.Ö. 1400-M.Ö. 1301), - ölümünden sonra tersine dönse de- Aten, Aton veya Zentuk olarak bilinen tek bir Mısır Tanrısı fikrini ortaya atarak Mısır'ın çok tanrılı inancını değiştiren sert bir reform uygulamıştır. Geleneksel dinden uzaklaşarak Antik Mısır tarihinde ciddi bir kültür kayması yaratan bu reform, Mısır görsel sanatlarında vücut bulan insan figürünün ilk defa idealleştirilmeden yansıtılmasına neden olmuştur. Örneğin: Akhenaton döneminde insan figürü olanca gerçekliğiyle yansıtılmaya çalışılmış; hatta "firavun bile kendi kusurlarının karikatüre ulaşan bir gerçeklikle tasvir edilmesini teşvik etmiştir." (Mutlu, 1977, s. 23) Özellikle portre konusunda gözlemlenebilir bir dönüşüm

yaratan bu yeni anlayış, Mısır heykel sanatının nesnel gerçekliğe yönelmesine büyük bir motivasyon kazandırmıştır. Artık "Mısırlı sanatçı, modelinin kişiliğini ve iç yaşantısını; karakterinin yüzüne oyduğu çizgilerle belirleyerek" (Mutlu, 1977, s. 23) gerek bilim ve düşün gerekse de sanat alanında büyük bir sıçrama yaratmış ve bu unsurları Antik Yunanlara devrederek tarih sayfasından çekilmiştir.

Genel olarak Antik Mısır heykel sanat mirasına şöyle bir bakıldığında, onların özgün kültürleriyle iç içe geçmiş figüratif formlarını oluştururken ağırlıklı olarak - Prehistorik çağlarda tinsel anlamlar kazanmış çeşitli magmatik kayalar kullandıklarını görmekteyiz. Bu kayalar, Mısır'ın Aswan şehrindeki antik taş ocaklarından çıkan granitler, Orta Mısır'ın Faiyum bölgesindeki Widan el-Faras ve Mısır'ın doğu çölündeki Wadi Hammamat antik ocaklarında yer alan bazaltlar ve Mısır sınırına yakın Nubia Gölü kıyısında bulunan Wadi Halfa'nın doğusundaki taş ocaklarında bulunan diyoritlerdir. Bu taşların, Mısır heykel sanatçısına motivasyon kazandıran en belirgin özelliği, kuskusuz sahip oldukları siyah renkleridir. Tüm siyah renkli doğal kayaların dönüştürücü ve topraklayıcı enerjilerinin olduğu inancı bir tarafa siyahın; varoluşuyla birlikte bitmek tükenmek bilmeyen bir anlam arayışı mücadelesi veren insanoğlu için zamanda ve uzamda yayılmaya devam eden çok daha derin anlamları vardır. Örneğin: Antik Mısır'da siyah, ölümün ve yeniden doğuşun tanrısı olan ve resimlerinde Tanrılığı, yeşil ten rengiyle vurgulanan Osiris'i, tekrar hayata döndürmesiyle bilinen eşi İsis'le ilişkilendirilmiş bir renktir. Zira "Kelimelelere dökülemez bilgeliği, yaşamın gizemini ve onun kendisini yenileyebilme gücünü simgeleyen siyahlıktır" (Rusca, 2012, s.80). Onun; ölümü ve dirilişi kontrol ederek ruhlar alemine girebilen mucizevi dişil kudretinin de sembolüdür. Antik Mısır uygarlığı, M. Ö. 31 yılında tarih sayfasından çekilirken süreç içerisinde zenginleştirdiği dini unsurlarını İbranilere devretmiştir. İbranilerin; dolayısıyla da Yahudilerin ve sonradan Hristiyanların gerek evrenin gerekse de yaşamın kökeni dile getiren

Tanah ve Eski Ahit dedikleri Kutsal Kitap'larında: "Karanlıklar, aydınlıktan önce vardı ve yeryüzü henüz canlılardan yoksunken bile onu çepeçevre kuşatıyordu" (Daşkesen, 2023, s.348-367) cümlesi yazmaktadır. Yaradılış metinlerinin ilk başlangıcı olan bu cümle, bir yönüyle; Antik Mısır ekinde bulunan ve bilhassa IV. Akhenaton'un kurduğu inanç sistemindeki tek Güneş Tanrısı Aton'u akıllara getirmektedir. Çünkü IV. Akhenaton 'a göre tek Tanrı Aton: "Tanrı Uludur, birdir, tektir. Hiçbir şey yokken o vardı. Her şeyi yarattı. Varlığı ezelden beri süregelen ve ebediyete kadar sürecek."(www.dusunuyorumdergisi.com/, 2014, sayı.46 s.10) Bu itibarla Yahudilerin ve Hristiyanların, Tanrısal ruha, onun yüceliğine ve yaratıcı niteliklerine inanırken Mısır kültüründe derin anlamlar taşıyan siyah renkten ve onun çağrıştırdığı karanlık imgesinden ilham aldıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca bu ilhamdan Ortaçağda İsis teslisi altında ibadet eden Pagan Druid rahipleri de etkilenmiştir. Zira; Druidler'in "KARANLIK tek gerçek gerçekliktir, ışığın temeli ve köküdür, ki bu olmadan ikincisi asla kendini gösteremez, hatta var bile olmaz. Işık maddedir ve KARANLIK saf Ruhur." (Blavatsky, 2022, s:70) ve "KARANLIK, aydınlığın annesi yani aydınlık KARANLIK-TAN doğar."(Pike, 2022, Cilt: 1) düşüncesi, bu savı kanıtlamaktadır. Diğer taraftan da Ana-Tanrıça kültünün Mısırlı bir sürümü olan İsis'in etkisi altında ibadet eden Druidler, Hristiyanlığın en önemli karakterleri olan Kutsal Ana Meryem ve Çocuk İsa'yı, kendi simgesel dünya tasavvurlarında Siyah İsis ve Çocuk Horus olarak tasavvur etmekteydiler. Dolayısıyla mabetlerinde gerçekleştirdikleri ibadetlerini, koyu tenli, kutsal ve şefaatçi bir anne figürü olan Siyah Meryem'in huzurunda yapmışlardır. İsis Kültünün dolayısıyla da siyah rengin kendisine kattığı "Aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri, gizli, saklı, karanlık olan, uçurum, ölümler diyarı, yutan, baştan çıkaran ve zehirleyen, korku uyandıran ve kaçınılmaz olan (Jung, 2012, s: 23) gibi tinsel niteliklerin yanı sıra; M.Ö. 431 yılında Efes'te düzenlenen Konsilde Tanrı-Doğuran (*Theotokos*) unvanını

da kazanarak çeşitli inanç dünyalarında Evrenin Rahmi'ni simgeleyen siyah kozmik bir dişil figüre dönüşmüştür.

Bu serimlemeden de anlaşılacağı üzere siyah, son derece sofistike bir renk olarak: Tarihsel süreç içerisinde gücü, gizemi, ölümsüzlüğü, otoriteyi, resmiyeti, haşmeti, asaleti, dış etkilere karşı korumacılığı, beslemeyi, doğurganlığı, bereketi, kutsallığı, dönüştürücülüğü, derin düşünceyi, kuvvetli bir içsel iradeyi olduğu kadar karanlığı, geceyi, sonsuzluk duygusunu, korkutuculuğu, kötülüğü, saldırganlığı, ölümü ve öteki dünyayı çağrıştıran çeşitli tinsel anlamlar kazanmıştır. Dolayısıyla bu anlamlar özelinde siyah granit, bazalt ve diyoritler, Mısırlı ustaların ürettiği eserlerini, toplumunun yönetim şekliyle, dünya görüşüyle, yaşam biçimiyle, felsefesiyle, ilgisiyle, isteğiyle, amacı, eğilimleriyle ve simgesel dünya tasavvurlarıyla ilişkilendirerek uyumlandırabileceği bir atmosfer bulmuşlardır. Bu sayede siyah rengi olduğu kadar bu taşların üzerine düşen ışığı yutma kabiliyeti gibi dramatik etkiyi artırıcı özelliklerinden de ilham alan Mısırlı ustalar, Heykel sanatı aracılığıyla nesnel dünyaya yansıttıkları tanrı, tanrıça ve firavun heykellerine, hem en mükemmel fiziki görünüm hem de en derin simgesel anlamlar kazandırmışlardır.

4. ANTİK YUNAN KÜLTÜRÜ VE METAMORFİK KAYAÇLARIN HEYKEL SANATINDAKİ KULLANIMI

Kaynaktan yana son derece yetersiz bir coğrafyayı kendisine yurt edinen ve yaşamlarını birbirleriyle devamlı savaşarak geçirdiği yüzlerce kent-devlette sürdüren Antik Yunanlar, büyüsel bir dünya anlayışının egemen olduğu Tunç Çağ'ının baskıcı hegemonyasına ve üzerinde yaşadığı fiziki çevrenin tüm zorlayıcı koşullarına rağmen, dünya tarihinin yetkinlik seviyesi son derece yüksek uygarlıklarından birini inşa etmeyi başarmıştır. Antik Mısır ve Mezopotamya gibi dev Tunç Çağ medeniyetlerinin hemen gölgesinde filizlendirdikleri uygarlıklarının, henüz oluşum aşamasında; denizcilik, yazı ve metalürji gibi konularda üstün beceriler geliştiren bu medeniyet, süreç içerisinde ekonomi ve siyasette olduğu kadar felsefe, bilim ve sanat alanlarında

da eşine az rastlanır bir seviye yakalayarak döneminin en parlak kültürlerinden birini oluşturmuştur. Söz konusu gelişmelerin olduğu kadar göç ve kolonilerin de yarattığı büyük bir etkiyle gelişen medeniyetleri, kendi sınırlarını gittikçe aşmış, başta Anadolu'nun batı, kuzey ve güney kıyıları olmak üzere Güney İtalya ve Sicilya'ya, Güney Fransa ve İspanya'ya, oradan da Kuzey Afrika ve Hindistan'a kadar ulaşmıştır. Bu itibarla, kendisinden daha farklı ekinlerle etkileşime geçme imkânı bulan Yunan kültürü, -nedenselliğe dayalı düşünce sistemleriyle- bütün bir insanlığın müşterek çabalar neticesinde ortaya koyduğu tüm maddi ve manevi değerleri dönüştürerek zenginleştirmiş ve kristalleşen bu kalıtı geleceğe yansıtarak büyük bir kültür hamlesi başlatmıştır.

Antik Mısır uygarlığının bilim, felsefe ve sanat mirasını, kendilerine has bir ökeyle yeniden dönüşüme uğratan Antik Yunan medeniyetinde devlet, kral, dini lider gibi ayrıcalıklı bir kişi tarafından yönetilmemiştir. Tam tersine yaşamı, tek bir istencin ve tek bir arzunun tutsaklığından olduğu kadar her türlü büyü ve tılsıma dayalı bir dünya anlayışından bağımsızlaştıran Yunanlar, toplum bireyleri arasında uzlaşım diyebileceğimiz bir anlayışı filizlendirerek demokratik bir yaşamın ilk tohumlarını atmıştır. Bu itibarla hümanist tutumlarını ortaya koyabilen bu uygarlık, -belirli bir hiyerarşik düzende de olsa- ilahlarını yeryüzüne indirdikleri mitolojik bir yaşamı benimsemişlerdir. Ayrıca İyonyalı Thales (M.Ö. 626-623), Anaksimandros (M.Ö. 610-546) ve Anaksimenes (M.Ö. 580-525) gibi filozoflarının oluşturduğu düşünce sistemleriyle, doğayı gözlemlemeye başlayan bu uygarlık, bir taraftan metafiziğin konusu olan Platon'un iyilik, doğruluk ve güzellik idealarının doğadaki ve insan tinindeki açılımlarını kapsayan bir kavram dili oluşturmuş diğer taraftan da yaratım sürecini biçim ve erek ekseninde dizgeselleştiren Aristoteles'in dört neden (maddi neden, biçimsel neden, etken neden, ereksel neden) kurgusunu da içselleştirmiştir.

Yunan düşüncesinin inanç, felsefe ve bilim alanlarında yarattığı bu değişimler, onların çeşitli sanat dönemlerinde ortaya koydukları insan figürüne, iç içe geçmiş ayrı ayrı biçim ve içerik örüntüsü kazandırmıştır. Örneğin: Yunan

heykeltıraşlar, M.Ö. 800'den M.Ö. 300'e kadar detaylı bir biçimde ayakta duran bir insan figürü yontmayı, atalarının onlara bıraktığı kutsal mirasa sınırsız bağlı kalan Mısırlı ve Asurlu taş ustalarının eserlerini kopya ederek öğrenmişlerdir. Natüralist bir temsil anlayışı içeren bu deneyim, Erken Arkaik (M.Ö. 650-580 / 570) dönemde tasvir ettikleri "*Thera Kouros'u*", "*New York Kouros'u*" ve "*Sounion Kouros'u*" gibi çıplak erkek figürlerinin büyük boyutlu, iki ayağı yere basan, tamamen dik ve frontal duruşlu olmasına neden olmuştur. Ancak Yüksek (Olgun) Arkaik (M.Ö. 580 /570-530) ve Geç Arkaik (M.Ö. 530-480) dönemlerde yaptıkları "*Ptoon Kouros'u*", "*Melos Kouros'u*", "*Kroisos Kouros'u*", "*Nama Kouros'u*", "*Volomandra Kouros'u*" ve "*Kleobis ve Biton*" gibi hem ayakta duran erkek figürlerin hem de "*Phrasikleia Kore'si*" ve "*Peplos Kore'si*" gibi ayakta duran kadın figürlerin yüzüne, canlılık hissi uyandıran Arkaik gülümsemeyi de ilave ederek heykelin ebedi güzellik ve ilahi sükûnet duygusunu çağrıştıran mağrur bir ifade takınmasını sağlamışlardır. Geç Arkaik'ten Erken Klasik (M.Ö. 480-460/450) döneme geçildiğinde ise bu gülümseme yerini, portrede sert, donuk ve ciddi bir ifadeye bırakırken duruştaki frontal ve simetrik yapı da tamamen ortadan kalkmıştır.

Bu dönemde baş, gövde, kollar ve bacaklardan oluşan insan vücudu hakkında kapsamlı çalışmalar yürüten Yunan ustalar, insan figürünün dış görünüşü altında yatan anatomik alt yapıyı ve geometrik yönelimleri keşfetmiş ve "*Kritios Kouros'u*" ve "*Aristodikos Kouros'u*" gibi heykelde olduğu gibi ağırlığı tek ayağın üzerine veren contrapost duruşlu daha gerçekçi hem de son derece dinamik bir görünüm kazandırmıştır.

Klasik (M.Ö. 500-323) dönemde, Pisagor (M.Ö. 580-500) ile Eukleides (M.Ö. 330-275) gibi matematikçilerinin geliştirdiği geometrik ölçüm teknikleri, Platon (M.Ö. 428-427) ile Aristoteles (M.Ö. 384-322) gibi filozoflarının belirlediği estetik ilkeleri ışığında, düşüncelerini doğa ve kozmos üzerine yönlendiren bu uygarlık, aynı motivasyonu sanat alanına da taşımışlardır. Böylece hem kapsamlı bir kültür ve sanat dili, hem de zengin bir estetik içerik, biçim ve deneyim örüntüsü geliştirerek kendilerini gerek

doğa gerekse de tin alanında dışa vurabilecekleri özgü bir sanat vizyonu oluşturan Yunan sanatçılar, heykel sanatı aracılığıyla simgesel dünya tasarımlarını dışa vurdukları “*Doryphoros*”, “*Apoxyomenos*”, “*Discobolus*” ve “*Olympia Hermes*” gibi eserlere, idealize edilmiş ölçütler çerçevesinde kompozisyon, uyum, denge ve ritim gibi ahenk yaratan öğeleri katarak bu figürlere mekân perspektifi içerisinde üç boyutlu algılanan zengin ve çok daha dinamik bir gerçekçi görünüm kazandırmışlardır.

Ancak Yunan heykel sanatında, duyumsal gerçekliğin tinsel bir gerçeklik alanına taşındığı ve ölçülü bir plastik dilin oluşturulduğu Klasik dönemde mükemmelleştirilen insan figürü, tekinsiz ve aşırı abartılı grotesk anlatım biçiminin bir motto haline getirildiği Helenistik dönemde yeniden idealize edilmiş ve yepyeni bir biçim ve içerik dili kazanmıştır. Örneğin: Bu dönem heykel sanatında dışa vurulan insan figürü, “*Belvedere Torso*” ile “*Laocoon ve Oğulları*” isimli heykelerde olduğu gibi (neredeyse nörolojide bir kasılma bozukluğu olan distoni sendromunu akıllara getiren) aşırı bir biçimde zorlanarak sanki burkulacakmış gibi; kasılan güçlü adalelerin, çok daha fazla abartılarak neredeyse parçalanacakmış gibi görünmektedir. Ayrıca anksiyete kaynaklı stres, panik, kaygı, korku, tedirginlik, endişe, huzursuzluk ve içsel çatışma hissini çağrıştıran portre de boyundan acı içinde yana çevrilen yüz, keder duygusunu veren derisi dolgun ve sarkık alın, kaş ve gözler, dudaklar da şehvetle aralanmış olacak şekilde tasvir edilerek patetik bir ifade kazanmıştır.

Arkaik, Klasik ve Helenistik dönemlerde yepyeni estetik biçimler ve yepyeni tinsel anlamlar kazanan insan figürünün, gelişerek dönüşmesine yol açan en önemli faktörlerden birisi, hiç şüphesiz mermerin bir malzeme olarak Yunan heykel sanatında yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmasıdır. Antik çağlarda yontarak yüzeyini parlak hale getirebildikleri hemen her türlü taş mermer ismi veren Yunanlar, bu adı; kendi dillerinde marmaron yani parlamak fiilinden türettikleri parlayan taş anlamına gelen marmaros kelimesi ile telaffuz etmişler ve bu taşları Yunan kültür ve sanat dünyasında ikonik bir malzeme olarak baş yapıtlarında kullan-

mışlardır. Yunanistan’ın Attika bölgesinde ve Kiklad Adaları olarak da bilen Naxos ve Paros adalarındaki taş ocaklarından temin ettikleri Naxos, Parian ve Pentelic mermerleri, son derece özel metamorfik doğal kayalardır. Arkaik ve Klasik dönem heykellerinin Yunan ustalara büyük bir motivasyon kazandıran çeşitli tinsel özelliklere ve ustalıklarını rahatlıkla ortaya koyabilecekleri uygun fiziksel niteliklere sahip olan bu taşların belki de en belirgin özelliği sahip oldukları beyaz renkleridir.

İnsanlık tarihi süresince beyaz, pek çok kültürde manevi saflığı, sakinliği, dinginliği, masumiyeti, kutsallığı, düzeni, huzur duygusu, dürüstlüğü, barışı, adaleti, ruhsal aydınlanmayı veya yüksek bir bilinç durumunu, zenginliği, gücü, aydınlığı, yaşamı ve gündüzü çağrıştıran çeşitli simgesel anlamlar kazanmış bir renktir. “Antik dönem kültürlerinde genel olarak yeni bir başlangıcı, yeni bir hayatın potansiyelini ve ileride daha parlak günlerin vaadini temsil ettiğine inanılan beyaz, özel olarak Eski Mısır’da saflığın, gerçeğin ve yeniden doğuşun rengi olarak görülürmüş ve tanrıların rengi olduğuna inanılmış; Antik Yunan kültüründe ise gücün, saflığın, şifanın, koruyuculuğun ve doğurganlığın simgesi olarak kabul edilmiş ve tanrıların, tanrıçaların ilahi yönünü remz eden renk olarak kabul edilmiştir. Örneğin: Yunan Mitolojisine göre, kuzey rüzgârı tanrısı Boreas’ın ve karısı Oreithyia’nın kızı olan Khione, havayı kontrol edebilme gücüyle kara, dona, kışa ve soğuğa hükmedebildiğinden beyaz renk ile ilişkilendirilmiş ve bu renk onu Antik Yunan mitolojisinde güçlü bir figür haline getirmiştir”(<https://adrianreynolds.ie/>, 2023). Tarih süreci içerisinde ve bilhassa kolektif bilinçaltının da etkisiyle, birbirinden farklı insan topluluklarının kültür, gelenek ve sanatlarının bir parçası olan bu renk, Roma kültüründe şeref, güç, otorite ve zaferi, tanrıları, tanrıçaları, zenginliği ve refahı sembolize etmek için kullanılırken Hristiyanlıkla birlikte İsa’yı doğuran ve evrenin kozmik annesi olarak tasavvur edilen Meryem’in, tertemiz lekesiz gebeliğini ve ebedi bakireliğini, masumiyetini, yaşam vericiliğini ve ilahi gücünü taçlandıran özelliklerini belirtmek için kullanılmıştır.

İşte; yukarıda sözü edilen sembolik anlamları, beyaz rengi ile kazanan Naxos, Parian, Pentelic isimli mermerler, Yunan ustaların ürettiği eserlerini, toplumunun yönetim şekliyle, dünya görüşüyle, yaşam biçimiyle, felsefesiyle, ilgisiyle, isteğiyle, amacıyla, eğilimleriyle ve simgesel dünya tasavvurlarıyla ilişkilendirerek uyumlandırabileceği kusursuz olanaklar sağlamıştır. Ayrıca bu mermerlerin sadece renginden değil; aynı zamanda üzerine gelen ışığı önce içerisinde soğurup sonra yansıtabilme kabiliyeti gibi tinsel etkiyi arttırıcı özelliklerinden de ilham alan Yunan ustalar, hem Arkaik ve Klasik hem de Helenistik dönemlerde bu özel kayaçları; ayrı ayrı biçim ve içerik kazandırdıkları eserlerinin ana malzemesi olarak kullanmışlardır. Daha yakından bakacak olursak Naxos, genel olarak %98'ini oluşturan kalsit'in yanı sıra %2'si kuvars, bazen de dolomit veya silikat, az da olsa grafit ve pirit gibi minerallerin oluşturduğu iri taneli ve son derece dayanıklı bir mermerdir. Söz konusu kimyasal bileşenlerin kendisine kazandırdığı algılanabilir özellikleriyle, (açık tene yakın beyaz bir renk, üzerine düşen ışığı parlak bir biçimde yansıtan şeffaf ve derinlikli bir yüzey görünümü), M.Ö. 6.

ve 7. yüzyıllarda Yunan ustalara büyük bir motivasyon veren bu mermer, bir taraftan insan figürünün dolayimsız bir görünüm diğer taraftan da bu figürlerin adeta gözünden, yüzünden ve teninden ışıdayarak yansıyan ruhsal bir ifade kazanmasına imkân sağlamıştır.

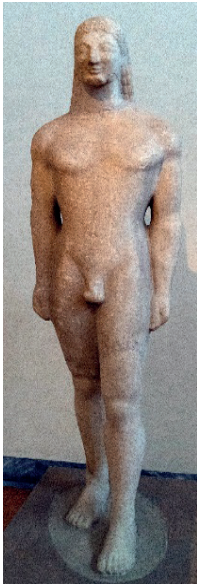
Antik Yunan heykel sanatında yeni bir gerçeklik alanının oluşturulduğu Klasik dönemle birlikte Yunan ustalar

Antik Çağlarda Attika bölgesinin kuzeyinde yer alan Pentelicus Dağ ocaklarından temin ettikleri Pentelic mermerini özel olarak kullanmayı tercih etmişlerdir. Çünkü bileşimi yüksek ölçüde kalsit veya kalsiyum karbonattan oluşmuş bu mermer, M.Ö. 5. ve 4. yüzyılda Yunan ustaların ince taneli ve yarı saydam kristal yapılı, oldukça yumuşak, ışık altında altın gibi parlayan ayrıca beyaz renk tonuyla ve karmaşık, hassas ve kesin ayrıntıların kararlılıkla elde etmesine imkân sağlayan nitelikleriyle ilgisini çekmiştir.

Antik Yunan heykel sanatının Arkaik dönemden Klasik döneme kadar geliştirilip dönüştürülmesine olanak sağlayan Naxos, Parian ve

Resim 16.

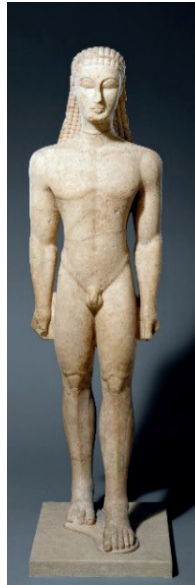
Thera Kouros'u, M.Ö.
590-570

Kaynak: <https://commons.wikimedia.org/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 17.

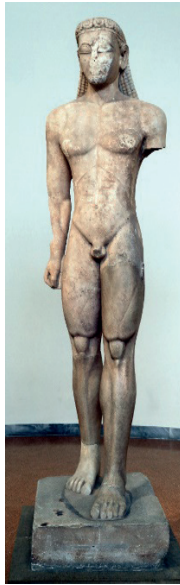
New York Kouros'u,
M.Ö. 600-480

Kaynak: <https://commons.wikimedia.org/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 18.

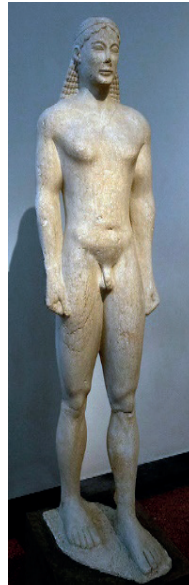
Sounion Kourosu,
M.Ö. 600

Kaynak: <https://www.flickr.com/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 19.

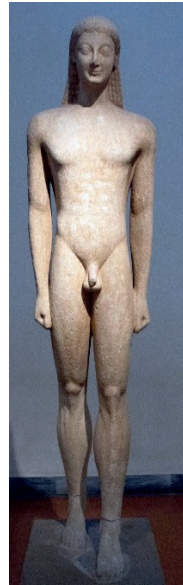
Ptoon Kouros'u,
M.Ö. 550

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 20.

Melos Kouros'u,
M.Ö. 550

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/> Erişim Tarihi: 14/09/2024

Pentelic mermerlerini, tanrı, tanrıça, yarı-tanrı, sporcu, hayvan ve antropomorfik varlıkları tasvir ettikleri ikonik eserlerinde özellikle tercih edip kullanan Yunan ustalar, bu malzemeyi köklü sanat miraslarının en değerli sembollerinden birisi haline getirmişlerdir. Yumuşaklığı, beyaz rengi ve üzerine düşen ışığın önce bütün form üzerinde gezdirerek yansıtması gibi fiziksel niteliklere sahip olan bu mermerler, bir taraftan tekinsiz, aşırıya kaçan ve oldukça abartılı yeni bir estetik biçim öte taraftan da gölgede bırakılmış, bastırılmış acıklı duyguları harekete geçiren yeni bir tinsel içerik örüntüsün oluşturulduğu Helenistik dönem heykel

sanatında tercih edilen malzeme olmuştur.

Helenistik dönem heykel sanatında, Klasik üslubun ettirgen neden olarak kalıplaştırdığı tüm temel idea, kavram ve prensiplerinin yerine duygusal ifade, karmaşık pozlar ve kompozisyon, gerçekçilik ve bireysellik ilkeleri doktrin haline getirilmiştir. Böylece hümanist yönelimleriyle bireysel tecrübelerini ön plana taşıyan Skopas, Lysippos, Leochares ve Apollonios gibi Yunan heykeltıraşlar, sezgileri, duyu ve duyguları aracılığıyla hem dramatik ve tartışmalı temalar işlenmiş hem de insan figürüne ve onun portresine fiziksel olduğu

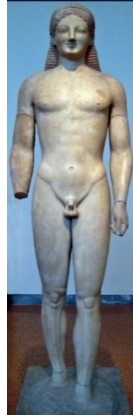
Resim 21.

Kroisos Kouros'u , M.Ö. 540-515

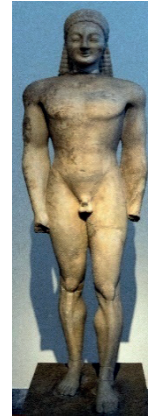
Resim 22.

Nama Kouros'u , M.Ö. 540-530

Resim 23.

Volomandra Kouros'u, M.Ö. 560

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/>
Erişim Tarihi: 14/09/2024

Kaynak: <https://en.m.wikipedia.org/>
Erişim Tarihi: 14/09/2024

Kaynak: <https://en.m.wikipedia.org/>
Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 24.

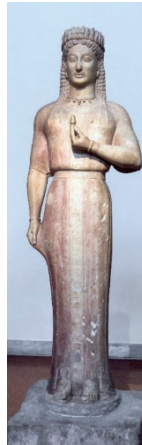
Kleobis ve Biton, M.Ö. 580

Kaynak: <https://ozhanozturk.com/>
Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 25.

Phrasikleia Kore'si M.Ö. 550-540

Kaynak: <https://commons.wikimedia.org/>
Erişim Tarihi: 14/09/2024

Resim 26.

Peplos Kore'si, M.Ö. 540-530

Kaynak: <https://ilmeglioditutto.it/>
Erişim Tarihi: 14/09/2024

kadar ruhsal ifadeyi de güçlendiren çeşitli karakteristik özellikler ilave etmişlerdir. Bu süreçte Parian ve Pentelic mermerlerinin yontulmaya imkân tanıyan sertlik derecesi ve ince taneli parlak kristal yapısıyla ışığı insan

tenine yakın bir biçimde yansıtabilme kabiliyetlerinden faydalan Yunan ustalar, izleyicide şok edici bir duygusal tepki uyandıran figüratif eserlerine bambaşka bir natüralizm düzeyi kazandırarak hem özgün estetik ideayı hem

Resim 27.

Aristodikos Kouros'u, M.Ö. 510- 500

Kaynak: [https://en.m.wikipedia.org/ Erişim Tarihi: 15/09/2024](https://en.m.wikipedia.org/Erişim)

Resim 28.

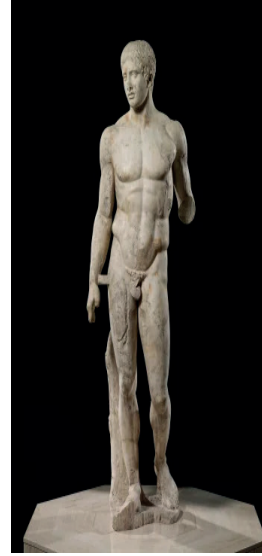
Kritios Kouros'u, M.Ö. 480- 370

Kaynak: [https://tr.pinterest.com/ Erişim Tarihi: 14/09/2024](https://tr.pinterest.com/Erişim)

Resim 29.

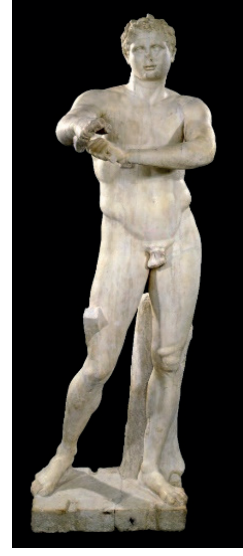
Polykleitos, *Doryphoros*, M.Ö. 440

Kaynak: [https://en.wiki-pedia.org/ Erişim Tarihi: 14.09.2024](https://en.wiki-pedia.org/Erişim)

Resim 30.

Lysippos, *Apoxyomenos*, M.Ö. 320

Kaynak: [https://ilmegli-oditutto.it/arte-e-cultura/sculture-greche-piu-famose/ Erişim Tarihi: 14.09.2024](https://ilmegli-oditutto.it/arte-e-cultura/sculture-greche-piu-famose/Erişim)

Resim 31.

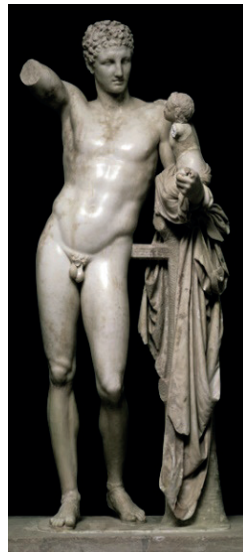
Myron, *Discobolus*, M.Ö. 460- 450

Kaynak: [https://www.museivaticani.va/ Erişim Tarihi: 14.09.2024](https://www.museivaticani.va/Erişim)

Resim 32.

Praxiteles, *Olympia ve Hermes*, M.Ö. 350-330

Kaynak: [https://www.kunstkopie.nl/ Erişim Tarihi: 15.09.2024](https://www.kunstkopie.nl/Erişim)

Resim 33. Laocoon ve Oğulları M.S. 1. yüzyıl

Kaynak: [https://www.arthistoryproject.com/ Erişim Tarihi: 29/09/2024](https://www.arthistoryproject.com/Erişim)

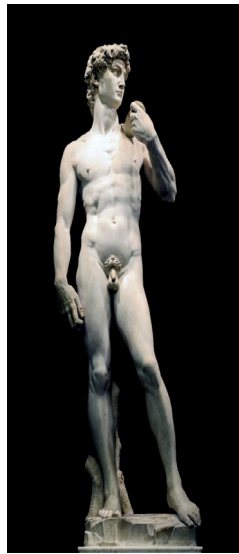
de özgün sanatsal yaratım alanını olumlayarak bireyselleştirmişlerdir. Devrimsel bir nitelik taşıyan bu dönüşümle birlikte, önce Greko-Romen sonra Judeo-Hristiyan dünyayı etkisi altına alan Helenistik dönem heykel sanatı, evrensel insan ideasının ön plana taşınarak yepyeni bir düşünsel ve sanatsal yaratım alanı oluşturulduğu Rönesans heykel sanatına ilham kaynağı olurken özellikle Antikiteye karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Maniyerizm akımına son derece köklü bir miras bırakarak hem daha özgür sanata hem daha özgür sanatçıya hem de daha özgün ve özgür esere zemin hazırlamıştır. İnsan bedeninin, gerçeklik sınırlarını aşan bir biçimde yeniden ele alındığı bu dönemde, bilhassa İtalya'da Marmor Lunense bir başka ismiyle de Carrara mermerinin özel olarak kullanılmaya başlanması, heykel sanatına ve dolayısıyla da insan figürüne bambaşka bir boyut kazanmıştır. Genel olarak zemin tonu homojen beyaz veya açık koyulu mavi-gri renkli bazen de yüzeyinde yer yer düzensiz bir biçimde uzanan açık ve koyu gri renk damarları bulunan, özel olarak da yontulmaya imkân tanıyan sertlik derecesi ve ince taneli parlak kristal yapısıyla ışığı insan tenine en yakın bir biçimde

yansıtabilen bu özel mermer, Helenistik dönem heykel sanatından esinlenen Michelangelo Buonarroti'nin sonra XVII. yüzyıl Barok dönem sanatçısı Gian Lorenzo Bernini'nin daha sonra da XVIII. yüzyıl Neoklasik dönemde Antonio Canova'nın eserleriyle özdeşleşerek heykel sanatında kullanılan en ikonik malzeme haline gelmiştir.

5. SONUÇ

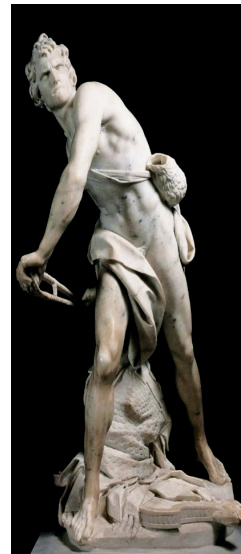
Tarih öncesi çağlarda kazandığı tinsel anlamları ve insansı arketipal biçimleriyle kollektif bilinceye aktarılan magmatik ve metamorfik kökenli doğal kayalar, daha gelişmiş uygarlıkların inşa edildiği Antik çağlarda da kullanılmaya devam etmiş ve bu süreçte granit, bazalt ve dioritler Mısır, mermerler de Yunan heykel sanatının en ikonik malzemeleri haline gelmiştir. Hem fiziksel özellikleri hem de tinsel anlamlarıyla Mısır ve Yunan ustalara büyük bir motivasyon kazandıran bu özel kayalar, onların ayrı ayrı simgesel dünya tasavvurlarını yansıttıkları Tanrı, Firavun, Tanrıça, ve Yarı-Tanrı heykellerini biçimlendirirken toplumlarının yönetim şekliyle, dünya görüşüyle, yaşam biçimiyle, inancıyla, felsefesiyle, ilgisiyle, isteğiyle, amacıyla ve eği-

Resim 35.
Buonarroti,
Michelangelo David,
1501-1504

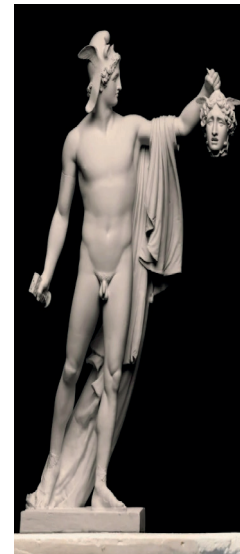
Kaynak:
<https://en.m.wikipedia.org/> Erişim Tarihi:
15/09/2024

Resim 36.
Gian Lorenzo Bernini
David, 1623-1624

Kaynak:
<https://www.kunstkoepie.nl/> Erişim Tarihi:
15.09.2024

Resim 37. Antonio
Canova, Medusa Başlı
Perseus,
1804-1806

Kaynak:
<https://www.etsy.com/>
Erişim Tarihi: 15/09/2024

Resim 34. *Belvedere Torso*
M.S. 1. yüzyıl

Kaynak:
www.musei-vaticani.it/ Erişim Tarihi: 29/09/2024

limleriyle ilişkilendirip uyumlandırabilecekleri bir sanatsal yaratım atmosferi sağlamıştır. Büyük ve tılsıma dayalı bir dünya anlayışının egemen olduğu Antik Mısır'da, daha çok görünmeyen ilahi gücü sezdirmeyi amaçlayan taş ustaları, insan figürünü oluştururken vücudu ve bu vücudu oluşturan tüm parçaların toplamında sonsuz bir gücü simgeleyen ruhtan ilham almıştır. Bu motivasyon çerçevesinde idealize ettikleri heykellerin büyük bir kısmını magmatik kayalardan yontan Mısırlı ustalar, siyah rengeyle detayları gizleyen, yüksek sertlik derecesiyle de soyutlamaya elverişli bir yaratım atmosferi sağlayan granit, bazalt ve diyoritleri kullanarak insan figürüne hem sonsuz ruhu çağrıştıran tinsel anlamlar hem de frontal ve simetrisi son derece katı olan estetik bir biçim kazandırmıştır. Buna karşı tüm yaşamı tek bir istencin ve tek bir arzunun kontrolü altından kurtaran ve her türlü büyüye, tılsıma dayalı bir dünya anlayışından bağımsızlaştıran Yunanlar, bilim ve felsefe zeminine dayanan düşünce sistemleriyle evreni, doğayı ve insanı, aklın gözüyle görmek istemiş; hatta mitolojilerindeki ilahlarına bile insansı özellikler yakıştırarak -deyimi yerindeyse- yer yüzüne indirmişlerdir. Antik Yunan ustaları, gerçekçi bir doğa gözlemi yapmaya iten bu anlayış, özellikle zengin bir estetik biçim, içerik ve deneyim örüntüsü geliştirerek kendilerini hem doğa hem de tin alanında dışa vurabilecekleri düşünsel ve sanatsal bir zemin oluşturmalarına imkân sağlamıştır. Özellikle Klasik dönemde idealize ettikleri heykellerin büyük bir kısmını metamorfik kayalardan yontan Yunan ustalar, beyaz rengeyle her şeyi daha görünür kılan, orta sertlik derecesiyle de karmaşık detayların tutarlı bir biçimde yontulmasına müsaade eden Perian ve Pentelic mermerlerini kullanarak insan figürünü hem de ebedi güzellik ve ilahi sükûnet duygusunu çağrıştıran tinsel anlamlar hem de contrapposto duruşu ve gerçekçi anatomisiyle mekân perspektifi içerisinde algılanan dinamik bir estetik görünüm kazandırarak mükemmelleştirmişlerdir. Böylece Klasik dönem heykel sanatının çıplak insan vücudu ile mermer malzeme arasında kurduğu bu biçim ve içerik ilişkisi önce Greko-Romen sonra Judeo-Hristiyan daha sonra da Batı Avrupa heykel sanatını etkisi altına alarak bilhassa Rönesans içerisinde idealize edilen insan bedeninin, gerçeklik sınırlarını aşan bir

biçimde yeniden ele alındığı Maniyerist akıma büyük bir motivasyon kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

- BELKİS M. (1977). *Batı Sanatında Biçimlenme ve Doğu Akdeniz*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayın No: 58, İstanbul
- BLAVATSKY, H. P. (2017). *Gizli Öğreti 1*. Cilt: Bilim, Din ve Felsefenin Sentezi, Mitra Yayınları, Çev: Rüya S. Uğurlu, İstanbul, ISBN 978-605-658-568-5
- DAŞKESEN H. (2023). *Siyah Rengin İkonografisi: Louise Nevelson Örneği*, Türk Çevrimiçi Tasarım, Sanat ve İletişim Dergisi – TOJDAC ISSN: 2146-5193, Cilt: 13 Sayı: 2
- PİKE, A. (2022). *Ahlak ve Doğma 1*. Cilt, Mitra Yayınevi, Çev: Rüya S. Uğurlu, İstanbul, ISBN 978-605-709-217-5
- JUNG, C. G. (2012). *Dört Arketip*, Metis Yayınları, 8. Baskı, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul, ISBN -13: 987-975-342-414-1
- RUSCA R. (2012). *Tanrıça Gizemleri*, Ayna Yayınevi, Çev: Cengiz Erengil, İstanbul, ISBN 978-975-82297-48-1
- PAKKAN, A. (2014). İknaton. *Düşün-ü-yorum*. (46), 10.
- SARITAŞ, A. (2006). Burdur İli Mermer Sektörünün Kurumsal ve Ekonomik Yapısı, Tez (Yüksek Lisans), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi
- <https://yaziyor28.wordpress.com/> Erişim Tarihi: [10.05.2023].
- Kun N. Mermer Jeolojisi ve Teknolojisi İzmir Mermerciler Odası İzmir 2000 Erişim Tarihi: [06.10.2023].
- https://www.turkcebilgi.com/m%C4%B1s%C4%B1r_felsefesi#post Erişim Tarihi: [10.05.2023].
- https://www.academia.edu/37647989/TEK_TANRIYA_%C4%B0NANAN_TEK_MISIR_FIRAVUNU_AKHENATON Erişim Tarihi: [07.06.2024].
- <https://adrianreynolds.ie/the-colour-white/?srsltid=AfmBOor8mUjtjojaWj7mWN0z1b-EAhREwz-I-JavQui1AHBIYU1mZbY1Q> Erişim Tarihi: [27.10.2023].
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r%27da_ruh_kavram%C4%B1 Erişim Tarihi: [10.07.2024].
- <https://grafizula.com/siyah-rengin-anlami/> Erişim Tarihi: [24.02.2023].

GÖRSEL KAYNAKLAR

Resim 1. Göbeklitepe, (M.Ö. 9600-950). <https://www.ktb.gov.tr/TR288623/gobeklitepe.html>, Erişim Tarihi: [27.05.2024].

Resim 2. Nabta Playa, (Yaklaşık M.Ö. 7500). https://tr.wikipedia.org/wiki/Nabta_Playa, Erişim Tarihi: [28.05.2024].

Resim 3. Callanish Dikilitaşları, (M.Ö. 2900-2600). <https://www.thetimes.com/uk/scotland/article/make-the-best-of-loch-down-the-best-travelogues-clips-and-webcams-jn8kkzcsf>, Erişim Tarihi: [28.05.2024].

Resim 4. Stonehenge, (M.Ö. 3000-2000). <https://arkeofili.com/stonehenge-nasil-insa-edildi/> Erişim Tarihi [28.05.2024].

Resim 5. Berekhath Ram Venüs'ü, (M.Ö. 280.000–250.000). <https://logarithmichistory.wordpress.com/2015/07/15/the-venus-of-berekhath-ram/> Erişim Tarihi: [28.05.2024].

Resim 6. Tan-Tan Venüs'ü, (M.Ö. 500.000-300.000). <https://www.ancienthistorylists.com/pre-history/top-10-oldest-art-ever-discovered/Erişim> Tarihi: [28.05.2024].

Resim 7. Galdenberg Venüs'ü, (M.Ö. 30.000 civarı). <https://www.donsmaps.com/galgenbergvenus.html> Erişim Tarihi: [28.05.2024].

Resim 8. Firavun Menkaure ve Kraliçe, (M.Ö. 2548-2530). <https://misirmimarliktarihi.wordpress.com/2020/12/10/giza-piramitlerinin-en-kucugu-mike-rinos-piramidi/> Erişim Tarihi: [14.09.2024].

Resim 9. Firavun Khafre, (M.Ö. 2520-2494). <https://tr.pinterest.com/pin/91338698671519333/> Erişim Tarihi: [14.09.2024].

Resim 10. Tanrıça İsis, (M.Ö. 1390-1352). https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g297549-d12134691-i261747626-On_Trip_Egypt_And_Dubai-Hurghada_Red_Sea_and_Sinai.html Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 11. Dişi Aslan Tanrı Sekhmet, (M.Ö. 950-929). <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Egyptian-18th-Dynasty/374984/Mut-Tap%C4%B1na%C4%9F%C4%B1%27ndan-aslan-ba%C5%9F%C4%B1-tanr%C4%B1%C3%A7a-Sekhmet%27in-heykeli%2C-Karnak%2C-Yeni-Krall%C4%B1k%2C-M%C3%96-1391-1353-%28diyorit%29-%28ayr%C4%B1ca-bkz.-218945%29.html> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 12. Firavun III Amenemhat, (M.Ö. 1830 civarı). <https://londonwhere.com/museums/british-museum> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 13. Firavun II. Ramses, (M.Ö. 3200). <https://www.deviantart.com/hiddenplanet/art/Gateway-to-the-ancient-time-85993449> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 14. Anubis, (M.Ö. 1403-1365). <https://rockwe-ather.com/the-ny-carlsberg-glyptotek-kobenhavn/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 15. Firavun II. Amenhotep, (M.Ö. 1425-1400). <https://www.flickr.com/photos/buggio/3451665313> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 16. Ptoon Kouros'u, (M.Ö. 550). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kouros_from_Ptoon_550_BC_NAMA_10_102536102533.jpg Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 17. Melos Kouros'u, (M.Ö. 550). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kouros_of_Melos_550_BC,_NAMA_1558,_190816.jpg Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 18. Thera Kouros'u, (M.Ö. 590-570). <https://www.flickr.com/photos/69716881@N02/18998686579> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 19. New York Kouros'u, (M.Ö. 600-480). https://en.wikipedia.org/wiki/New_York_Kouros Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 20. Sounion Kouros'u, (M.Ö. 600 civarı). https://en.wikipedia.org/wiki/Sounion_Kouros Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 21. Kroisos Kouros'u, (M.Ö. 540-515). https://en.wikipedia.org/wiki/Kroisos_Kouros Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 22. Nama Kouros'u, (M.Ö. 540-530). https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:NAMA_Statue_of_a_Kouros.jpg Erişim Tarihi [14.09.2024]

Resim 23. Volomandra Kouros'u, (M.Ö. 560). <https://www.hellenicaworld.com/Greece/Art/Ancient/en/Kouros2.html> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 24. Kleobis ve Biton, (M.Ö. 580). <https://ozhanozturk.com/2019/02/03/kleobis-ve-biton-iki-kouros/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 25. Phrasikleia Kore'si, (M.Ö. 550- 540). [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statue_of_a_kore_\(National_Archaeological_Museum_of_Athens,_6-21-2018\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Statue_of_a_kore_(National_Archaeological_Museum_of_Athens,_6-21-2018).jpg) Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 26. Peplos Kore'si, (M.Ö. 540-530). <https://il-meglioditutto.it/arte-e-cultura/sculture-greche-piu-famose/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 27. Aristodikos Kouros'u, (M.Ö. 510- 500). https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:NAMA_3938_Aristodikos_Kouros.JPG Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 28. Kritios Kouros'u, (M.Ö. 480-370). <https://tr.pinterest.com/pin/434667801508482210/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 29. Doryphoros, (M.Ö. 440). <https://en.wikipedia.org/> Erişim Tarihi: [15.09.2024]

Resim 30. Discobolus, (M.Ö. 460-450). <https://ilmeglioditutto.it/arte-e-cultura/sculture-greche-piu-famose/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 31. Apoxyomenos, (M.Ö.320). <https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/museo-pio-clementino/vestibolo-quadrate-e-gabinetto-dell-apoxyomenos/apoxyomenos.html#&gid=1&pid=1> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 32. Olympia Hermes, (M.Ö. 350-330). <https://www.kunstkopie.nl/a/praxiteles/statue-of-hermes-and-the.html> Erişim Tarihi: [15.09.2024]

Resim 33. Laocoon ve Oğulları, (M.S. 1. yüzyıl). <https://www.arthistoryproject.com/timeline/the-ancient-world/greece/laocoon-and-his-sons/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 34. Torso del Belvedere, (M.S. 1. yüzyıl.). <https://www.musei-vaticani.it/il-torso-del-belvedere-a-i-musei-vaticani/> Erişim Tarihi: [14.09.2024]

Resim 35. David, (M.S. 1501-1504). [https://it.wikipedia.org/wiki/David_\(Michelangelo\)#/media/File:Michelangelo's_David_-_right_view_2.jpg](https://it.wikipedia.org/wiki/David_(Michelangelo)#/media/File:Michelangelo's_David_-_right_view_2.jpg) Erişim Tarihi: [15.09.2024]

Resim 36. David, (M.S. 1623-1624). <https://historia-arte.com/obras/david-de-bernini> Erişim Tarihi: [15.09.2024]

Resim 37. Medusa Başlı Perseus, (M.S. 1804-1806). <https://www.etsy.com/au/listing/1515888937/perseus-with-the-head-of-medusa-antonio> Erişim Tarihi: [15.09.2024]